

УДК 930.2:355:087.2(477.74-21)''1900/1920''

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180302](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180302)

Музичко Олександр Євгенович,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Єлісаветинська, 12, м. Одеса, 65082, Україна

тел.: (048) 723 58 42

e-mail: sandro06@ukr.net

ВИСВІТЛЕННЯ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ НА СТОРІНКАХ ВІЙСЬКОВОЇ ПЕРІОДИКИ ОДЕСИ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті досліджено історію військової періодики Одеси на початку ХХ ст., зокрема висвітлення воєнної історії на їх сторінках. Виявлено та вивчено три періодичні збірники, що видавалися військовими, були присвячені військовим питанням та орієнтовані на військову читацьку аудиторію: «Русский воин», «Родина», «Юнкерские досуги». Зроблено висновок, що у цих виданнях висвітлення історії, передусім військової, займало чільне місце. Головним чином, увага приділялася ювілейним датам та біографіям видатних воєначальників.

Ключові слова: Одеса, військова періодика, воєнна історія, офіцери, історіографія

На усіх етапах історії в більшості народів та держав світу високий суспільний статус мали військові. Особливо зростає роль військових під час перебування держави у стані війни. Однак участь військових у житті не обмежувалася і не обмежується виключно військовою справою, а є значно ширшою, особливо якщо йдеться про офіцерський склад. Офіцери були складовою соціальної еліти, носіями дворянських традицій. Серед них переважав ідеал високоосвіченої, всебічно розвиненої людини, що, таким чином, є прикладом як для рядового складу, так і для широких кіл цивільних, уособленням державних ідеалів. Такий підхід всіляко розвивався у мережі військових навчальних закладів. В умовах актуальності завдання підвищення авторитету української армії, зростання її соціальної функції, загального підвищення уваги до військової справи, розширення гендерного складу армії, її професіоналізації, важливим є вивчення історичного досвіду функціонування армії в українському соціумі. Багато аспектів цієї історії залишаються недостатньо вивченими. Одним з таких аспектів вважаємо тему запропонованої нами статті, метою якої є розкриття основних рис історії розвитку в Одесі на початку ХХ ст. військової періодики. Під військовою періодикою маємо на увазі періодичні видання (в даному разі – виключно часописи), що видавалися військовими, були присвячені військовим питанням та орієнтовані на військову читацьку аудиторію.

Опрацювання значного масиву наявної літератури дозволяє зробити висновок, що комплексно заявлена тема не розглядалася. Одеські військові видання згадані у бібліографічних покажчиках російсько-імперської преси, зокрема, військової преси, але йдеться лише про початкову фазу дослідження, хоча і важливу [8, с. 95, 108; 5, с. 66]. Видатний радянський спеціаліст з військової історії Л. Г. Бескровний, перераховуючи військову періодику Російської імперії, лише згадав про одеські журнали «Русский воин», що, на його думку, видавався у 1906–1913 роках, «Родина» та «Юнкерские досуги», датами видання яких він назвав відповідно 1907–1914 роки та 1910–1911 роки [6, с. 439, 443]. Сучасний історик А. І. Філюшкін повторив тезу про початок видання «Родины» у 1907 р. [16, с. 323]. Як буде видно вище, в усі ці датування вкралися помилки. Ці поважні історики також не вийшли поза межі чистого бібліографізму. Серед одеських авторів військову пресу досліджував історик журналістики О. Пархитько, проте охопив лише період 1917–1920 років [12]. Загалом, з наявної української історіографії складається враження, що вперше історична періодика на території України, і, зокрема, її південної частини склалася тільки у 1917–1920 роках в умовах революційних подій.

Метою нашої статті є дослідження військової періодики Одеси початку ХХ ст., зокрема встановлення особливостей висвітлення на її сторінках воєнно-історичних питань. Основними джерелами для нас були випуски військової періодики, що видавалася в Одесі на початку ХХ ст. та деякі дотичні матеріали преси.

Низка обставин були передумовами та рушійними чинниками видання військової періодики наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. у найбільшому центрі Південної України:

1. статус Одеси як центру великої Одеської військової округи;
2. постійна дислокація в Одесі низки полків, кількох військових навчальних закладів;
3. успішне функціонування впродовж тривалого часу друкарні штабу Одеської військової округи, серед видань, якої були й праці на історичну тематику;
4. підвищення уваги до армії та флоту в ході та після війни між Російською та Японською імперіями;
5. збільшення уваги у Військовому міністерстві до проблеми патріотичного виховання офіцерського та рядового складу;
6. загальне піднесення військової періодики у Російській імперії на початку ХХ ст.;
7. становлення офіцерської субкультури, що відбилося передусім у формуванні бібліотек, побудові центру для військових на вулиці Спирідонівській з армійським кінотеатром, бібліотекою, їдальнею і т. д. (у радянський період тут містився кінотеатр «Одеса»);
8. широке відзначення у Російській імперії кількох історичних подій, передусім ювілеїв Полтавської битви, Вітчизняної війни 1812 р.;

9. накопичення досвіду (традицій) дослідження історії армії та флоту в Одесі, що були закладені ще у першій половині XIX ст., зокрема, шляхом відповідних публікацій на шпальтах газет, «Записок» Одеського товариства історії і старожитностей;

10. заснування в Одесі у 1908 р. відділу Імператорського Петербурзького Російського військово-історичного товариства;

11. роль особистості в історії, адже декілька харизматичних, моторних, осіб проштотували вперед заснування військових часописів.

Заснування та розвиток військових часописів був одночасно результатом та чинником розвитку згаданих явищ. Першим одеським військовим періодичним виданням був щотижневий ілюстрований часопис для нижчих чинів «Русский воин». Завданням часопису проголошувалося «задоволення розумових та моральних потреб нижчих чинів відповідно духу часу». Відкриваючи 1907 р., редакція обіцяла «припідняти перед очима своїх читачів завісу історії та показати їм славні дні сивої старовини, переможні походи наших предків, які своєю кров'ю здобули нам землю, відтісняючи та знищуючи ворогів» [15, с. 2]. Вже наприкінці видання часопису один з авторів, полемізуючи з пацифістами, наголосив, що з історичного досвіду випливає, що на кожні 12 років війни припадає один рік мирного часу. За останні три тисячі чотириста років, починаючи з 1500 року до Різдва Христового і до 1914 р., мирних років було лише 256. При тому, за підрахунками автора, у XIX ст. лише 12 років були мирними [17, с. 218]. Тому автор закликав не покладатися на ілюзії та слідувати давньому правилу: «хочеш миру – готуйся до війни».

Редакція часопису перебувала спочатку за адресою: провулок Лермонтова, 9, але невдовзі перемістилася на Пушкінську, 18. Підписка на журнал приймалася також у Військово-книжковому магазині за адресою Рішельєвська, 33. Перший номер видання побачив світ у лютому 1906 р. Надалі часопис видавався регулярно по 52 номери щороку, а у 1910–1914 роках – по 50 номерів. Єдина криза трапилася у 1908 р., коли часопис не видавався кілька тижнів (з 21 по 40 номери). Останній номер було видано 28 грудня 1914 р. На цей час наклад видання становив 850 примірників. Надалі видання припинилось, вочевидь через участь особового складу Одеської військової округи у Світовій війні. У 1906 р. редакція видала чотирма випусками невеликі за обсягом та форматом збірники, додатки до журналу: «Друг русского воина». Редакторами «Русского воина» були офіцери Л. Г. Лукьянов, викладачі Одеського кадетського корпусу П. М. Андріанов та П. М. Горлецький.

У 1908–1914 роках паралельно майже теж коло осіб видавало в Одесі «альманахи для нижчих чинів» «Родина». Редактором видання був штабс-капітан Одеського морського батальйону О. Пилипенко. Редакція розміщувалася на вулиці Полтавської перемоги, 23. Видавався один том щороку. Загалом було видано 7 випусків альманаху.

Альманах мав не лише просвітницькі, але й благодійницькі завдання, адже 50 копійок з кожного проданого примірника формували фонд на спорудження храму-пам'ятника воякам Російської імперії, котрі загинули на полях війни між Російською та Японською імперіями 1904–1905 років. Ініціатива мала широкий резонанс, передусім через підтримку імператора (у 1908 р. військове міністерство проінформувало Миколу II про 515 рублів, що надійшли від продажу 1 тисячі примірників альманаху) [7, с. 341–342]. Це дало підставу авторам статті про військові альманахи у фундаментальній «Військовій енциклопедії» назвати одеську «Родину» «особливим видом військового альманаху» [1, с. 364]. Напевно, натхненний успіхом, редактор у 1910 р. надав альманаху підназву «воєнно-народний альманах». Циркулярами Головного штабу, Морського штабу, Управління військово-навчальних закладів «Родина» була рекомендована для придбання у командні бібліотеки кадетських корпусів та юнкерських училищ. Від жовтня 1909 р. – до вересня 1911 р. в Одеському піхотному юнкерському училищі було видано 24 випуски щомісячного ілюстрованого журналу «Юнкерские досуги». Редактором часопису був викладач училища підполковник П. Н. Горлецький. Журнал також отримав схвальний відгук у пресі [10].

Спільним для усіх трьох часописів був їх популярний характер, бажання прилаштувати зміст та стилістику викладу для невибагливої публіки, прагнення сприяти вихованню патріотизму; увага до ошатного оформлення, ілюстративності (зокрема було надруковано багато репродукцій відомих і не дуже картин, що ілюстрували військову історію, власне, зображення давньоруського воїна містилося на обкладинці «Русского воина»), урізноманітнення змісту – від серйозних тем до художніх оповідань, анекдотів, кросвордів. Звичайно, наскрізною темою було обговорення специфіки солдатського побуту, гідності, ідейності, а також більш спеціальних питань тактики та стратегії, зв'язку між армією, флотом та іншими, не військовими, галузями життя. Наприклад, один з авторів, висвітлюючи питання про 8-годинний робочий день, на початку статті зауважив, що багато хто з солдатів були до того фабричними робітниками і знову повернуться туди після служби [19, с. 13].

До висвітлення питання про сутність місії військового залучалися й невійськові, передусім священники, що традиційно в армії виконували функцію духовних наставників. Активно на сторінках журналів висвітлювалося тогочасне життя військових з'єднань та закладів, що базувалися в Одесі. Вочевидь, «Юнкерские досуги» є важливим джерелом для висвітлення історії Одеського юнкерського училища. Повідомлення про екскурсії юнкерів по історичним місцинам, відзначення їх дорослими колегами полкових свят, історичних ювілеїв, є важливим джерелом про участь військових в історіографічному процесі. Наприклад, в одному з номерів «Юнкерских досугов» повідомлялося, що у бібліотеці училища найбільше книг присвячено військовій історії та російській і всесвітній історії [18, с. 7]. Лише на сторінках здавалося б найменш статусного та теоретичного з цих трьох часопису «Юнкерские досуги»

спалахнула дискусія (у номері шостому та сьомому) про магістральні шляхи розвитку самого журналу.

Військово-історична тематика з кожним новим номером увиразнювалась на сторінках «Русского воина» та «Родины». Найбільш очевидним це є у випадку другого з цих видань, адже у 1912 р. з 5-го номера «Родина» змінила підназву на «військово-історичний альманах для нижчих чинів».

Історична тематика була присутньою на сторінках зазначених видань на постійній основі, особливо у «Русском воине» та «Родине». Частка історичної тематики була присутня рівно у такому ж порядку від збільшення до зменшення, в якому хронологічно виникали ці три часописи. Природно, що з огляду на більшу періодичність та формат часопису більше статей на цю тему друкувалося у «Русском воине». На другому місці – «Родина», а найменше така тематика є помітною в «Юнкерских досугах». Відповідні статті варто класифікувати на декілька груп. Першу групу складають загальні нариси з історії армії та флоту, що були опубліковані у «Русском воине».

Другу групу складають статті про окремі війни, битви, з'єднання чи загалом військові явища на той час вже далекого минулого. Напевно, найоригінальнішою виглядає стаття, історична довідка, про використання поштових голубів з воєнною метою та промови воєначальників на полях битв, переважно з прикладами з всесвітньої історії [13; 14].

Генетично пов'язаною з цією, другою, групою, є статті, що все ж таки вважаємо за доцільне виокремити у третю групу: статті, жанр яких можна назвати за допомогою словосполучення «сучасна історія», адже їх автори рефлексували над особливостями бойових дій, причинами поразки Російської імперії від Японії. До цієї групи дотичні спогади учасників цієї війни, що публікувалися на сторінках цих видань. Четверту, найчисельнішу, групу складають біографічні статті, в яких розкривався життєвий шлях видатних російських воєначальників. Звичайно, найбільшу увагу привертали такі постаті як О. В. Суворов, М. Д. Скобелев, адмірала П. С. Нахімов, Д. М. Сенявін, Д. О. Макаров. Закономірно великою повагою користувався князь Святослав. На сторінках часописів друкувалися також статті про загальну історію Росії, Японії, Китаю.

При тому в низці інших статей, що не були суто історичними, досить часто був присутній історичний компонент, що використовувався як напучення, повчальні історичні приклади (найбільше такого роду статей в «Юнкерских досугах»). Так, в одній із статей про феномен хоробрості наголошувалося: «Тільки хоробрі нації стійко витримували ворожу навалу та залишили своїм нащадкам квітучі країни. Ті ж народи, що боязко уникали бойових зіткнень, щезли з лиця землі, чи розчинилися у могутніх та сміливих народностях» [11, с. 5]. Проте, в іншій статті зазначалося, що нагадування про історичні перемоги не має розслаблювати перед новими загрозами та перспективами війни [3, с. 115].

У статтях про військові мапи та значення психології для військового мистецтва наводилися численні приклади з історії її використання від Александра Македонського. Зв'язок між традиційними історико-етнографічними нарисами

про окремі країни та військовими реаліями яскраво відбиває стаття М. П. Мамонтова про Чорногорію, яку автор присвятив «славному 15-му Стрілецькому, Його Королівської Величності Короля Чорногорського Миколи I полку» [9, с. 167]. Тема історичної пам'яті про видатні битви, воєначальників, полеглих героїв війн актуалізувалася у поезіях, зокрема П. Горлецького, та історичній прозі, оригінальній та перекладній.

Загалом, усі публікації можна розподілити на дві нерівні групи: присвячені історії російської армії і флоту та, другу, значно меншу групу, – статті з зарубіжної військової історії, наприклад, про давньогрецьку кінноту. Деяку інформацію про військову історію та військові пам'ятки зарубіжних країн можна було отримати у подорожніх описах військових, які ділилися своїми враженнями від перебування за кордоном. З іншого боку, більшість статей були оригінальними та мали одеське походження, а частина були передруками з інших, не одеських видань.

Головним «мотором», автором найбільшої кількості (приблизно 100) статей в усіх трьох виданнях був викладач Одеського кадетського корпусу Павло Маркович Андріанов. Тривале перебування в Одесі, що незважаючи на досягнення, не могла зрівнятися у науковому та культурному розвитку з Москвою, Петербургом, Києвом, не завадило П. М. Андріанову належати до числа провідних військових істориків Російської імперії. Наприклад, він належав до числа авторів фундаментальної 15-томної історії російської армії та флоту, що була видана у Москві впродовж 1911–1915 років. Статті П. М. Андріанова були присвячені широкому колу питань, і таким чином охоплювали майже усі вище згадані групи та жанри (не працював він лише у жанрі поезії). У багатьох номерах «Русского воина» він надрукував серію статей «Нариси Російсько-Японської війни» та «Велика вітчизняна війна», а також загальна історія війн Росії до кінця XVI ст. П. М. Андріанов наголошував на проблемах історичної пам'яті, вшанування загиблих воїнів, догляду за військовими могилами, що є актуальним й сьогодні.

Серед інших помітних постатей варто назвати І. В. Каменського, відомого своїми панславистськими поглядами та проектами, битописьменника козацтва П. Рвачева, підполковника К. Павлюка, В. Смердова. Привертає увагу факт публікації у «Родине» статей одного з найвидатніших полтавських істориків І. Ф. Павловського, журналіста М. М. Португалова.

Загалом, більшість текстів здебільшого переслідували популяризаторсько-пропагандистські цілі і не відзначалися аналітичністю, хоча і містили цікаві історичні факти, наприклад, про історію дуелей, ручної вогнепальної зброї, потішних військ Петра I і т. п. Проте, іноді окремі висловлювання вражають свободою висловлення думки та опозиційністю. Так, в одній із статей П. М. Андріанов, згадавши про Цусимський бій, випустив цілу інвективу: «хай разом з поганими кораблями згине й наша халатність, розпущеність, неохайність, невігластво, лінь! Вічний докір для тих, хто готував ганьбу Росії» [4, с. 308]. Загалом, П. М. Андріанов не мав ретроградних поглядів, про що свідчить його позитив-

не ставлення до скасування кріпацтва у 1861 р., чому він присвятив окрему статтю в одному з випусків «Родины» [2]. Слід зазначити, що у статтях усіх авторів був відсутній шовінізм щодо японців, китайців і т.д. Навпаки, підкреслювалася їх відважність як приклад для російських вояків. Геополітичні реалії оцінювалися досить тверезо, без екзальтованого місіонерства чи дорікань, що було властиво, наприклад, для творчості тогочасного одеського політолога І. І. Дусинського.

Отже, військові періодичні видання Одеси початку ХХ ст. є окремим яскравим явищем історії культури міста, відбиттям субкультури військових, передусім офіцерів. Попри те, що рівень більшості статей не відзначався фундаментальністю, що природно з огляду на їх завдання, вони виконували важливу функцію популяризації історії, просвітництва. При тому не можна твердити, що автори вдавались до фальсифікацій, маніпуляцій з історією, викривлень. Їх праці цілком відповідали рівню тогочасних військово-історичних студій. Вочевидь, з сучасної точки зору, російсько-імперський патріотизм, яким були просякнуті усі статті, є неприйнятним. Проте, має бути взятий до уваги сам досвід видання подібної літератури у процесі аналогічних видань, що є актуальним завданням в Україні. «Вирок» радянської історіографії військовим журналам Російської імперії, зокрема й одеським, що вони, мовляв, прагнули обмежити армію від впливу революційних, лівих, ідей, з огляду на історичний та нещодавній досвід здається не так негативною, як позитивною рисою цих видань.

Список використаних джерел та літератури:

1. Альманахи военные // Военная энциклопедия : в 18 т. / под ред. В. Ф. Новицкого [и др.]. – СПб. : Т-во И. Сытина, 1911. – Т. 2 : Алжирские экспедиции – Аракчеев. – С. 363–364.
2. *Андрианов П. М.* 19-ое февраля / П. М. Андрианов // Родина. – 1911. – С. 113–121.
3. *Андрианов П. М.* Крест и полумесяц / П. М. Андрианов // Русский воин. – 1908. – № 8. – С. 113–115.
4. *Андрианов П. М.* Цусима / П. М. Андрианов // Русский воин. – № 20. – 1908. – С. 306–308.
5. *Беляева Л. Н.* Библиография периодических изданий России, 1901–1916 / Л. Н. Беляева, М. К. Зиновьева, М. М. Никифоров ; под общ. ред.: В. М. Барашенкова, О. Д. Голубевой, Н. Я. Морачевского. – Ленинград, 1960. – Т. 3 : Р–Я. – 686 с.
6. *Бескровный Л. Г.* Очерки по источниковедению военной истории России / Л. Г. Бескровный. – Москва, 1957. – 453 с.
7. Исторический вестник. – 1909. – Т. 116 (апр.). – [700 с.], разд. паг.
8. *Левашева З. П.* Русская военная периодическая печать (1702–1916) : библиогр. указ. / З. П. Левашева, К. В. Сеницына. – М., 1959. – 240 с.
9. *Мамонтов Н. П.* Королевство Черногория / Н. П. Мамонтов // Родина. – 1911. – С. 167–185.
10. От редакции // Педагогический сборник. – 1911. – № 8. – С. 180–181.
11. *П. А.* Привет храбрым / П. А. // Юнкерские досуги. – 1910. – № 6. – С. 5–11.
12. *Пархитько О. В.* Одеська військова періодика 1917–1920 років / О. В. Пархитько // Діалог: медіа-студії : зб. наук. пр. – Одеса, 2005. – Вип. 2. – С. 158–166.
13. Русский воин. – 1906. – № 29/30. – С. 22–23.
14. Русский воин. – 1909. – № 3. – С. 57–58.
15. С Новым Годом! // Русский воин. – 1907. – № 1. – С. 1–2.
16. *Филлошкин А. И.* «Родина» о Родине: Размышления собкора / А. И. Филлошкин // Ab Imperio. – 2006. – № 2. – С. 323–348.
17. Фузея. Когда прекратятся войны // Русский воин. – 1914. – № 14. – С. 218–219.
18. Юнкерские досуги. – 1911. – № 4.
19. *Якимович.* Возможен ли у нас в России 8-ми часовой рабочий день? / Якимович // Русский воин. – 1906. – № 3. – С. 13–14.

References

- [1]. Al'manahi voennye [Military almanacs]. Voennaja jenciklopedija [Military Encyclopedia]. T. 2: Alzhirskie jekspedicii – Arakcheev. 1911. S. 363 – 364.
- [2]. Andrianov P.M. 19-oe fevralja. *Rodina [Homeland]*. 1911. S. 113 – 121.
- [3]. Andrianov P.M. Krest i polumesjac [Cross and crescent]. *Russkij voin [Russian warrior]*. 1908. № 8. S. 113-115.
- [4]. Andrianov P.M. Cusima // *Russkij voin [Russian warrior]*. № 20. 1908. S. 306-308.
- [5]. Beljaeva L.N., Zinov'eva M.K., Nikiforov M.M. Bibliografija periodicheskikh izdanij Rossii: Tom 3. R – Ja: 1901 – 1916. Leningrad, 1960. 686 s.
- [6]. Beskrovnyj L.G. Oчерки po istochnikovedeniju voennoj istorii Rossii [Essays on the study of the sources of the military history of Russia]. Moskva, 1957. 453 s.
- [7]. Istoricheskij vestnik [Historic Herald]. 1909. T. CXVI. April'.
- [8]. Levasheva Z.P., Sinicyna K. V. Russkaja voennaja periodicheskaja pechat' [Russian military periodical] (1702-1916): Bibliograficheskij ukazatel'. Moskva, 1959. 240 s.
- [9]. Mamontov N.P. Korolevstvo Chernogorija [Kingdom of Montenegro]. *Rodina [Homeland]*. 1911. s. 167-185.
- [10]. Ot redakcii. Pedagogicheskij sbornik [Pedagogical collection]. 1911. t. 8. S. 180 – 181.
- [11]. P.A. Privet hrabrym [Hello brave]. *Junkerskie dosugi [Mode of life of Junker]*. 1910. t. 6. S. 5-11.
- [12]. Parhit'ko O.V. Odes'ka vijs'kova periodika 1917-1920 rokiv. Dialog. Media-studii: zb. nauk. prac'. Odesa, 2005. Vip. 2. s. 158-166.
- [13]. *Russkij voin [Russian warrior]*. 1906. № 29/30. S. 22-23.
- [14]. *Russkij voin [Russian warrior]*. 1909. № 3. S. 57-58.
- [15]. S Novym Godom! *Russkij voin [Russian warrior]*. 1907. № 1. s. 1-2.
- [16]. Filjushkin A.I. «Rodina» o Rodine: Razmyshlenija sobkora. *Ab Imperio*. 2006. t. 2. S. 323-348.
- [17]. Fuzeja. Kogda prekratjatsja vojny [When the wars stop]. *Russkij voin [Russian warrior]*. № 14. 1914. s. 218 – 219.
- [18]. *Junkerskie dosugi [Mode of life of Junker]*. 1911. № 4.
- [19]. Jakimovich. Vozmozhen li u nas v Rossii 8-mi chasovoj rabochij den'? [Is an eight-hour working day possible in Russia?]. *Russkij voin [Russian warrior]*. 1906. № 3. s. 13-14.

Надійшла 02.10.2019 р.

Музычко А. Е.,

кандидат исторических наук,

доцент кафедры истории Украины

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

ул. Елисаветинская, 12, г. Одесса, 65082, Украина

тел.: (048) 723 58 42

e-mail: sandro06@ukr.net

ОСВЕЩЕНИЕ ВОЕННОЙ ИСТОРИИ НА СТРАНИЦАХ ВОЕННОЙ ПЕРИОДИКИ ОДЕССЫ НАЧАЛА XX В.

Целью нашей статьи является исследование военной периодики Одессы начала XX в., в частности, установление особенностей освещения на ее страницах военно-исторических вопросов. Основными источниками для нас были выпуски военной периодики, издававшейся в Одессе в начале XX в. и некоторые материалы прессы.

Историческая тематика присутствовала на страницах указанных изданий на постоянной основе, особенно в «Русском воине» и «Родине». Доля исторической тематики присутствовала ровно в таком же порядке от увеличения к уменьшению, в котором хронологически возникали эти три журналы. Соответ-

ствующие статьи следует классифицировать на несколько групп. Первую группу составляют общие очерки по истории армии и флота, которые были опубликованы в «Русском воине». Вторую группу составляют статьи об отдельных войнах, битвах, соединениях или вообще военные явления к тому времени уже далекого прошлого. Генетически связанной с этой, второй группой, есть статьи, все же считаем целесообразным выделить в третью группу: статьи, жанр которых можно назвать с помощью словосочетание «современная история», ведь их авторы рефлексировали над особенностями боевых действий, причинами поражения Российской империи от Японии. К этой группе касающиеся воспоминания участников этой войны, публиковавшиеся на страницах этих изданий. Четвертую, самую многочисленную, группу составляют биографические статьи, в которых раскрывался жизненный путь выдающихся военачальников. При этом в ряде других статей, которые не были чисто историческими, достаточно часто присутствовал исторический компонент, который использовался как написание, обучающие исторические примеры.

Итак, военные периодические издания Одессы начала XX в. являются отдельным ярким явлением истории культуры города, отражением субкультуры военных, прежде всего офицеров. Несмотря на то, что уровень большинства статей не отличался фундаментальностью, что вполне естественно, учитывая их задачи, они выполняли важную функцию популяризации истории, просвещения. При этом их труды вполне соответствовали уровню тогдашних военно-исторических исследований. Очевидно, с современной точки зрения, российско-имперский патриотизм, которым были пропитаны все статьи, является неприемлемым. Однако, должен быть учтен сам опыт издания подобной литературы, что является актуальной задачей в сегодняшней Украине.

Ключевые слова: Одесса, военная периодика, военная история, офицеры, историография

Muzychko O. E.,

Candidate of Historical Sciences (Ph.D.)
Docent of the Department of History of Ukraine
Odesa I. I. Mechnikov National University,
12 Elisavetinska St., Odesa, 65082, Ukraine
tel.: (0482) 723 58 42
e-mail: sandro06@ukr.net

**THE STUDY OF MILITARY HISTORY ON THE PAGES OF
MILITARY PERIODICALS OF ODESA BEGINNING OF THE
XX CENTURY**

Summary

The purpose of our article is to investigate the military periodicals of Odesa in the early twentieth century, in particular, to establish the features of illumination on its pages of military-historical issues. The main sources for us were issues of military periodicals published in Odesa at the beginning of the 20th century. and some press material.

A number of circumstances were the prerequisites and driving factors for the publication of military periodicals in the late nineteenth and early twentieth centuries. in the largest center of southern Ukraine: 1. The status of Odesa as the center of a large Odesa military district; 2. Permanent deployment in Odesa of a number of regiments, several military educational establishments; 3. Successful functioning of the printing house of the staff of the Odesa military district for a long time, among the publications, which included works on historical subjects; 4. Increasing attention to the army and navy during and after the war between the Russian and Japanese empires; 5. Increasing attention in the Ministry of Defense to the problem of patriotic education of officers and staff; 6. the general rise of military periodicals in the Russian Empire in the early twentieth century; 7. the formation of an officer subculture, which was reflected primarily in the formation of libraries, the construction of a military center on Spiridonovskaya Street with an army cinema, a library, a dining room, etc.; 8. Widespread celebration in the Russian Empire of several historical events, first of all, the anniversaries of the Battle of Poltava, the Patriotic War of 1812. 9. Accumulation of experience (traditions) of the study of the history of the army and navy in Odesa, which were laid down in the first half of the nineteenth century. 10. Establishment in Odesa in 1908 of the department of the Imperial Petersburg Russian Military Historical Society. 11. The role of the individual in history, as several charismatic, motor, individuals have pushed forward the founding of military magazines.

Historical topics were present on the pages of these publications on a regular basis, especially in the *Russian Warrior* and *Motherland*. The proportion of historical topics was present exactly in the same order from increase to decrease, in which these three magazines appeared chronologically. Relevant articles should be classified into several groups. The first group consists of general essays on the history of the army and navy, which were published in the *Russian Warrior*. The second group consists of articles about individual wars, battles, alliances, or generally military phenomena by the time of the distant past. Genetically related to this, the second group, there are articles, but we consider it appropriate to distinguish into the third group: articles whose genre can be called using the phrase “modern history”, because their authors reflected on the features of hostilities, the causes of defeat of the Russian Empire from Japan. This group refers to the recollections of the participants in this war, which were published on the pages of these editions. The fourth, most numerous, group consists of biographical articles, which revealed the life path of outstanding warlords. At the same time, in a number of other articles that were not purely historical, there was quite often a historical component that was used as edification, teaching historical examples.

So, the periodicals of Odesa in the early twentieth century. are a distinct phenomenon in the history of the city's culture, reflecting the subculture of the military, especially the officers. Despite the fact that the level of most articles did not differ fundamentally, naturally taking into account their tasks, they performed an important function of promoting history and enlightenment. However, it cannot be said that the authors resorted to falsifications, manipulations with history, and distortions. Their works were well in line with the level of military-historical research of the time. Obviously, from the modern point of view, Russian-imperial patriotism, which has been imbued with all the articles, is unacceptable. However, the experience of publishing such literature should be taken into account, which is an urgent task in today's Ukraine.

Key words: Odesa, military periodicals, military history, officers, historiography